

nohistorickými súradnicami, na druhej strane však aj rozmer diskurzívno-vizuálneho priestoru, ako sa to prejavilo predovšetkým v časti o tanečnej sále v Bruntáli. Nielen čisto náhodná zhoda mien Pavel Assmann – Jan Assmann, ale hlavne faktum knižnice ako podstatného súvzťažného bodu vedie k predstave kultúrnej pamäte či rezervuáru ľudskej skúsenosti a potom späť k nástennej maľbe ako k symbolmi kódovanému výjavu, ku ktorému (podobne ako k literárnemu kánonu, hoci aj alternatívne) človek vzhliada do výšky z pozície svojej malosti a – v konečnom dôsledku aj fyzickej – ničotnosti. Zaujímavým prvkom je tu nielen ústredná problematika ruiny, ale rovnako aj situovanie človeka do pozície pozorovateľa pohlteného „umelým“ svetom fin-de-sièclovskej ornamentiky, čo fakticky predstavuje prípravu na neskoršiu fraktalizáciu a fragmentáciu jeho telesnosti (mimo úvah o prednedávnom módnom „smrťi subjektu“, ale aj dnešného „posthumanizmu“, o ktorom sa J. Vojvodík taktiež na jednom mieste práce zbežne vyjadril a ktorý je jednak ďalším z pokusov o legitimizáciu artificializmu ľudskej „prirodzenosti“, jednak únikom pred rizikami, ktoré so sebou prinášajú možnosti bezprostrednej telesnej skúsenosti).

Dve zdanlivo protichodné tendencie práce, paradox priamej fyzickej zážitkovosti či skúsenosti telesného (Toyen, Štyrský) a úloha kultúrnych vzorov pri zobrazovaní fyzického (Nezvalov manierizmus), sa môžu suspendovať len v predstave krízy ako základnej figúry moderny, ktorá otriasa istotami fyzického jestvovania vo svete. Tretia krátka poznámka sa týka vnímania epochy umeleckej moderny v práci J. Vojvodíka. Toto vnímanie je široké, pretože v autorovom chápaní sa moderna ohlasuje nielen v romantizme alebo predtým či súbežne v obrazoch bortiacej sa biedermeierovskej idylky, ale siaha až k výtvarným prejavom manierizmu (G. Arcimboldo, P. Brueghel – autor tu kráča v šľapajach interpretácie Maxa Dvořáka). Táto predstava je zároveň časovo odstupňovaná, kritériom jednotlivých fáz epochy je práve sebaskúsenosť fyzického. Napriek odlišnému vnímaniu telesnosti na jednotlivých stupňoch estetickje/umeleckej moderny však signifikant-

ným znakom celej epochy zostáva dialóg výtvarného a básnického umenia. V tomto zmysle je práca J. Vojvodíka – z pozície literárnej vedy usúvzťažujúcej literárnu poetiku s umelecko-historickými úvahami – zároveň veľkou obhajobou moderny a takisto radikálnej avantgardy. Tento pledoyer sa azda najkrajšie manifestuje v záverečnej úvahe o výtvarnom umení (s. 396 – 402), ktorý sa nesie v emfatickom tóne baudelairovských *Majákov*, no zároveň predstavuje a s veľkou dávkou senzuálnosti sprítomňuje zmysel komparatívnej práce, spočívajúci v schopnosti priam fyzického precítenia a preskúšania umení skúmaných období.

Adam Bžoch

CAR, Anna: O PROZIE DANIELI HODROVEJ. Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003. 208 s.

Dôverná znalosť výstavby literárneho textu, ako výsledok vedeckej práce, môže byť aj základným konštrukčným činiteľom umeleckého textu. Tak je to v prípade českej literárnej vedkyne a spisovateľky Daniely Hodrovej, ktorá sa vo svojich románoch vedome hrá s textovými komponentmi, skúša použiteľnosť najnovších vývinových tendencií a overuje čitateľovu erudíciu. Píše exkluzívnu literatúru pre vyvolených, ktorí spoznali tajomstvo literárnoteoretických postupov a nezablúdia v labyrinte symbolov, znakov a metafor.

K týmto zasväteným nepochybne patrí poľská slavistka z Jagiellovskej univerzity v Krakove Anna Car. V knižne vydannej doktorskej práci sa bádatelka vypravila na veľmi náročnú, ale súčasne dobrodružnú cestu interpretácie románovej trilógie Daniely Hodrovej *Trýznivé mesto*. Analýzu jednotlivých románov *Podobojí*, *Kukly* a *Théta* rozdelila Anna Car do troch obsažných kapitol: Konštrukcia povieści Daniely Hodrovej (Konštrukcia románov Daniely Hodrovej), Pamieć, powieść, tożsamość (Pamäť, román, totožnosť) a Daniely Hodrovej refleksja nad powieścią i pisanie (Reflexia Daniely Hodro-

vej o románe a písaní). V každej z týchto kapitol sa Anna Car pozastavuje nad významom názvu jednotlivých románov, skúma ich symbolický a metaforický význam, hľadá v nich kľúč k interpretácii diel. Podľa toho aj pomenúva jednotlivé podkapitoly: *Podobojí: dvojitý svet, Kukly: metamorfózy a multiplikácie, Théta: labyrinty*. Hlavným sprievodcom po románovej trilógii je pre poľskú bádatel'ku v prvom rade samotná Hodrová – literárna vedkyňa. Autorka využíva jej teoretické práce (o. i. *Hľadání románu, Román zasvěcení, Místa s tajemstvím*), ktoré ju sprevádzajú po labyrinte textových a významových pascí. Súčasne sama s investigatívnou zvedavosťou hľadá nové možnosti interpretácie. Má k tomu potrebné výskumné nástroje v podobe nielen literárnoteoretického školenia, ale aj poznatky z oblasti českých dejín i základné znalosti z psychológie a psychoanalýzy, mytológie a náboženstiev. So širokou paletou výskumných nástrojov analyzuje poľská slavistka autorský zámer, proces tvorby umeleckého diela, konštrukčné triky a postupy. Odkrýva detaily, ktoré poukazujú na ďalšie cesty k odhaleniu obsahových a formálnych tajomstiev.

V prvej, najobsiahlejšej a motivicky najbohatšej kapitole sa Anna Car venuje analýze výstavby románov Daniely Hodrovej. Odhaľuje jednotlivé prvky neobvykle komplikovanej štruktúry týchto diel, sleduje detailne vypracované konštrukčné riešenia a experimentovanie na úrovni textu a obsahu. Dekonstruuje kaleidoskop motívov, výstavbu deja, typ rozprávača a jeho funkcie vymedzuje teritórium rozprávača a teritória autora a ukazuje, ako bývajú v románovej trilógii často zamieňané. Postupne strháva masky, ktoré si spisovateľka zakladá, a odhaľuje autorskú manipuláciu s rozprávačom, podmetom a čitateľom. Výraznú pozornosť venuje Car konštrukcii postáv a ich príznačnej dvojitosti, dvojnícstvu, zdvojovaniu. Ukazuje, ako vzniká totožnosť jednotlivých literárnych postáv a ako tieto postavy vzápätí strácajú individuálne vlastnosti, ako pri nich využíva postupy symbolizácie a alegorizácie. Súčasne upozorňuje na spisovateľkino ustavičné balansovanie medzi fikciou a skutočnosťou, vnútrom a vonkajškom, svetom živých

a mŕtvych. Reflektuje pritom význam času a priestoru pre konštrukciu románových postáv. Analyzuje mechanizmy mytologizácie historického času a rozvrstvovanie času na vonkajší a vnútorný. Skúma jazykovú a syntaktickú rovinu vyjadrovania postáv. Precízne vymedzuje teritória pôsobenia románových postáv, odlišuje topografický priestor od psychického, sacrum od profanum. Ukazuje, ako v románoch dochádza k symbolizácii miesta a priestoru. Odhaľuje prepojenia medzi psychickými stavmi hrdinov a priestorovými opozíciami hore – dole, vonku – vnútri. Na rôznych úrovniach analyzuje význam pomedzia, dvojznačnosti a relatívnosti pre konštrukciu deja v románovej trilógii. Kľúče k významovým tajomstvám hľadá v histórii a kultúre, mytológii a ezoterike.

V poslednej časti prvej kapitoly Anna Car venuje zvláštnu pozornosť procesu tvorby, ktorý je hlavným predmetom románu *Théta*. Krok za krokom dekonštruje spisovateľkin zámer overiť tvorivý, „životodarný“, „stvoriteľský“ význam slova a písaného textu. Ukazuje pritom, ako u Hodrovej dochádza k prepojeniu formálnej stránky textu s významovou a aký to má význam pre ontologický odkaz diela. Poukazuje na význam fragmentu, nedopovedanosti, „dier v texte“, ako aj na problém literárnej fikcie a ironie pre pochopenie spisovateľkiných tvorivých zámerov a vytýčenej literárnej stratégie. Veľa pozornosti venuje bohatému využívaniu intertextuality, metatextov a literárnej alúzie.

V druhej kapitole poľská bádatel'ka rekonštruje cestu hľadania totožnosti postáv, „ktoré sa pohybujú na hranici medzi autobiografickou pravdou, literárnou fikciou a intertextuálnou alúziou“ (s. 9). Skúma, aký význam má pre budovanie subjektívneho sveta postáv pamäť, ako sa v individuálnej pamäti odzrkadľujú univerzálne pravdy a mýty. Akou formou pamäti je svet zomrelých, ako funguje individuálna pamäť a ako skupinová. Problém pamäti Car analyzuje na úrovni dejovej, rozprávačskej a jazykovej. Pozastavuje sa tiež pri funkcii zabúdania. Všimá si, aký vplyv na totožnosť postáv má vzťah medzi telom a dušou, ako vzniká totožnosť ducha, totožnosť zomrelého. Prostredníctvom interpre-

tačných exkurzov do diel iných autorov, napr. *Babičky* Boženy Němcovej, poukazuje na intertextový spôsob modelovania postáv a s tým spojenú relativizáciu ich totožnosti. Bádateľka ukazuje, ako Hodrová maskuje totožnosť postáv, aby zakryla aj totožnosť rozprávača. Skúma, kde je hranica medzi románom a autorkinou biografiou. Strháva masky, ktoré si zakladá spisovateľka, aby nakoniec konštatovala, že podmetom v románe *Théta* je konštrukcia „autor – rozprávač – hrdina“ (s. 142). Cez analýzu použitia ironie a autorkinej hry iluzívnosti s antiiluzívnosťou ukazuje, ako vzniká „románové divadlo“, v ktorom sa spájajú autenticnosť a simulacrum.

V poslednej kapitole Anna Car predstavuje Hodrovej koncepcie vývinu románového žánru. Poukazuje na vzťahy medzi teoretickými názormi vedkyne a umeleckými riešeniami spisovateľky.

Veľmi podrobná, prenikavá interpretácia románovej trilógie občas pripomína meditáciu nad textom plným tajomstiev, prekvapení a nástrah. Anna Car trpezlivo rozmotáva jednotlivé tematické nite: metatextovú a dejovú. Ako reštaurátor cenných fresiek odhaľuje autorkou znásobované, resp. relativizované významy, hru asociácií a hľadá schodné cesty, aby spoznala tajomstvo procesu tvorby a jednotlivé zákutia tohto multiplikovaného textového a významového labyrintu. Čítanie vedeckej práce Anny Car je miestami napínavé ako detektívka, ktorá prekvapuje možnosťami riešení a bohatstvom spôsobov hľadania nových východísk, čím príbeh nielen objasňuje, ale aj znásobuje.

Irena Bilińska

KÁKOŠOVÁ, Zuzana – VOJTECH, Miloslav (ed.): SLOVENSKÝ LITERÁRNY BAROK. VENOVANÉ 340. VÝROČIU SMRTI PETRA BENICKÉHO. Bratislava : Univerzita Komenského, 2005. 220 s.

Baroková literatúra vykazuje početné kontroverzie nielen uprostred vlastnej historickej dynamiky a v explózii staronových a nových žánrov, ale protirečivosťou je poznamena-

né i samotné hodnotenie baroka a jeho kultúry. V uplynulom desaťročí sa na rôznych slovenských a stredoeurópskych konferenciách začalo odvážnejšie pristupovať k jeho novým interpretáciám. Spomeňme medzinárodnú konferenciu v Piliscsabe (2003) a „gavlovičovskú“ v Bratislave (2004), na ktorú čiastočne nadviazala posledná tohto druhu znova v Bratislave (2005), pričom okrem tematickej príbuznosti treba brať do úvahy, že niekoľko literárnych vedcov sa zúčastnilo na všetkých týchto podujatiach.

Zborník zo spomenutého bratislavského pracovného stretnutia k 340. výročiu smrti Petra Benického *Slovenský literárny barok* špecificky a nezastupiteľne dopĺňa reťazec bádateľských výstupov z predchádzajúcich konferencií. Je rozčlenený na tri okruhy. V prvej časti sa autori na ploche siedmich štúdií držia pôvodnej témy, pre ktorú zborník vyšiel – osobnosti a poézie Petra Benického. Benického kontroverznosť je viditeľná už v histórii jeho percepcie (problémy okolo nájdenia textu *Slovenských veršov* a ich rukopisu, verme, že vlastného; definitívne nepotvrdený rok vydania *Slovenských veršov*, ich vzťah k Benického *Maďarským veršom* a napokon zaradenie básnika do neskorjej renesancie, manierizmu či baroka).

Na tom, že ide o manieristického básnika, sa v podstate zhodli všetci prispievatelia, každý svojím príznačným spôsobom: v prvých kľúčových štúdiách Jozef Minárik typickým kategorickým imperatívom, ktorý nezmiernilo ani úsilie o esejisticko-humorný vstup i výstup; Gizela Gáfríková predovšetkým z heuristického a textovokritického hľadiska, jemne spochybňujúcim štýlom, kritickým pohľadom na javy ad hoc viac či menej diskutabilné. Práve J. Minárik – osobnosť, ktorá dodnes predstavuje pilóťový stĺp vo výskume literatúry od stredoveku až po barok – opiera sa o zahraničnú odbornú literatúru, chce raz a navždy uzavrieť diskusiu či pochybnosti o štýle P. Benického, ktorý podľa neho „stopercentne nôti na manieristickej fujare“. Dokazuje to cez historicko-teoreticky ponímanú problematiku výtvarného i literárneho umenia, pričom v odvolávaní sa na diela iných básnikov zostáva na slovenskej pôde (názny u J. Bocátia, J. Filického, J. Sambuca, J. Silvána, E. Láni-